

[Přeměna u Aristotela; vznik a zánik]

Pro Aristotela je nejobecnějším pojmem pohyb (pokud jde o změnu). Liší šest druhů pohybu. Z nich přeměna vyvolává jedinou určitou pochybnost, zda není nutné, aby se to, co se přeměňuje, měnilo některým z ostatních pohybů. Aristotelés však odmítá tyto pochybnosti a dokazuje, že je možná přeměna, která by nebyla ani vznikem či zánikem, ani zvětšením či zmenšením, ani změnou místa (uvádí případ, kdy něco zakoušíme). (*Kategorie* kap. 14 – str. 60.)¹ Ale to ovšem není dost přesné, jak se zdá. Změna vždycky znamená, že něco, co tu bylo, už tu není, nebo že tu je, co tu dosud nebylo, případně obojí. Co jiného však je první případ než zánik a co jiného případ druhý než vznik? Ovšemže musíme vznik a zánik chápat dost široce: přeměňuje-li se A , nemusí to nikterak znamenat zánik A jako celku a vznik čehosi zcela různého od A . Máme na mysli jen to, že proměna A nese s sebou vždycky zánik nějakého $a, b, c, \dots, n$, jestliže A je množina $(a, b, c, \dots, n)$ nebo (případně: a) vznik nějakého $n+1, n+2, n+3, \dots, n+k$. V tom případě pak to, čemu říkáme změna (proměna) A , je pouze agregativním, souhrnným pohledem, zatímco skutečná změna nastává jen oním zánikem $a, b, c, \dots, n$, resp. vznikem $n+1, n+2, n+3, \dots, n+k$. Jestliže existuje nerozlučná svázanost $a, b, c, \dots, n$, takže A je skutečným celkem, a nikoli pouhým agregátem (a to je právě případ nejběžnější, ne-li vůbec výlučný), pak zánik kupř. a znamená nutně proměnu ostatních členů $b, c, \dots, n$. A tu ovšem můžeme pokračovat stejným způsobem dále: proměna těchto členů nutně znamená buď jejich zánik, nebo alespoň zánik podčlenů, kupř. při změně b zánik podčlenů $b_a, b_b, b_c, \dots, b_n$. A tak bychom mohli jít do nekonečna. Každá změna by byla buď vznikem, nebo zánikem toho, co se mění. Naproti tomu to, co by nevznikalo ani nezanikalo, nemohlo by se měnit. Je zřejmé, že tento způsob úvahy se naprosto nehodí k uvažování o změně a pohybu, protože nepostihuje podstatu souvislostí, ale naopak uvažuje jenom přetržitost. Nicméně postihuje cosi skutečného. Proto jsme vedeni k odlišení změny a dění.

21. IX. 58

¹ Tj. z diskusního setkání u Josefa Lukla Hromádky. – Pozn. red.